

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка»

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Прарэктар па вучэбнай рабоце

А. В. Макоўчык

«24» 2021 г.

Рэгістрацыйны № УД- /вуч.

16-2 № 10 2021

НАВУКОВАЯ КРЫТЫКА ГІСТАРЫЧНАЙ КРЫНІЦЫ

Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне
для спецыяльнасцей:

- 1-02 01 01 Гісторыя і грамадазнаўчыя дысцыпліны
- 1-02 01 02 Гісторыя і сусветная мастацкая культура
- 1-02 01 03 Гісторыя і экскурсійна-краязнаўчая работа

2021 г.

Вучэбная праграма складзена на падставе адукацыйных стандартаў па спецыяльнасцях 1-02 01 01 Гісторыя і грамадазнаўчыя дысцыпліны, 1-02 01 02 Гісторыя і сусветная мастацкая культура, 1-02 01 03 Гісторыя і экскурсійна-краязнаўчая работа (зацв. _____ ад _____ рэгістрацыйны № _____) і вучэбных планаў

СКЛАДАЛЬНІК:

І.Л. Калечыц, дацэнт кафедры ўсеагульнай гісторыі і метадыкі выкладання гісторыі, кандыдат гістарычных навук, дацэнт

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

С.А.Талмачова, дацэнт кафедры гісторыі Беларусі і славянскіх народаў гістарычнага факультэта БДПУ, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

С.В. Паноў, прафесар кафедры гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі РІВШ, кандыдат педагагічных навук, дацэнт

УЗГОДНЕНА:

Дырэктар дзяржаўнай установы адукацыі «Сярэдняя школа № 182»

У.У. Крайноў

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

Кафедрай ўсеагульнай гісторыі і метадыкі выкладання гісторыі (пратакол № 3 ад 29 кастрычніка 2021 г.)
Загадчык кафедры

А.А. Корзюк

Навукова-метадычным саветам установы вышэйшай адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка» (пратакол №3 ад 22.11 2021).

Афармленне вучэбнай праграм і суправаджаючых яе матэрыялаў дзеючым патрабаванням Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адпавядае.

Метадыст

вучэбна-метадычнага аддзела

Г.В. Вінаградава

Дырэктар бібліятэкі

Н.П. Сяткоўская

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка»

ЗАЦВЯРДЖАЮ
Прарэктар па вучэбнай рабоце
_____ А.В. Макоўчык
«__» _____ 2021 г.
Рэгістрацыйны № УД-___/вуч.

НАВУКОВАЯ КРЫТЫКА ГІСТАРЫЧНАЙ КРЫНІЦЫ
Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне
для спецыяльнасцей:

- 1-02 01 01 Гісторыя і грамадазнаўчыя дысцыпліны
- 1-02 01 02 Гісторыя і сусветная мастацкая культура
- 1-02 01 03 Гісторыя і экскурсійна-краязнаўчая работа

2021 г.

Вучэбная праграма складзена на падставе адукацыйных стандартаў па спецыяльнасцях 1-02 01 01 Гісторыя і грамадазнаўчыя дысцыпліны, 1-02 01 02 Гісторыя і сусветная мастацкая культура, 1-02 01 03 Гісторыя і экскурсійна-краязнаўчая работа (зацв. _____ ад _____ рэгістрацыйны № _____) і вучэбных планаў

СКЛАДАЛЬНІК:

І.Л. Калечыц, дацэнт кафедры ўсеагульнай гісторыі і методыкі выкладання гісторыі, кандыдат гістарычных навук, дацэнт

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

С.А.Талмачова, дацэнт кафедры гісторыі Беларусі і славянскіх народаў гістарычнага факультэта БДПУ, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

С.В. Паноў, прафесар кафедры гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі РІВШ, кандыдат педагагічных навук, дацэнт

УЗГОДНЕНА:

Дырэктар дзяржаўнай установы адукацыі «Сярэдняя школа № 182»

У.У. Крайноў

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

Кафедрай усеагульнай гісторыі і методыкі выкладання гісторыі (пракакол № 3 ад 29 кастрычніка 2021 г.)

Загадчык кафедры

А.А. Корзюк

Навукова-метадычным саветам установы вышэйшай адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка» (пракакол № _____ ад _____ 2021).

Афармленне вучэбнай праграм і суправаджаючых яе матэрыялаў дзеючым патрабаванням Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адпавядае.

Метадыст

вучэбна-метадычнага аддзела

Г.В. Вінаградава

Дырэктар бібліятэкі

Н.П. Сяткоўская

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Навуковая крытыка дае выпрацаваныя дасведчаным шляхам правілы, як трэба ставіцца да вестак, якія змяшчаюцца ў гістарычных крыніцах розных катэгорый. Пад гістарычнай крыніцай даследчыкі разумеюць усе рэшткі мінулага, якія звязаныя з дзейнасцю людзей і адлюстроўваюць гісторыю і заканамернасці развіцця чалавечага грамадства. Гістарычныя крыніцы могуць быць пісьмовымі і рэчавымі. Для працы з імі выкарыстоўваюцца дапаможныя гістарычныя дысцыпліны, якія накіраваны на вывучэнне гістарычнай крыніцы, а праз гэта – на вызначэнне дакладнасці гістарычнага факта, які змяшчаецца ў ёй.

Паспяховае прымяненне навуковай крытыкі гістарычнай крыніцы магчыма толькі пры атрыманні навыкаў працы з крыніцай, выкарыстанне спецыфічных метадык і тэхнічных прыёмаў, валоданне якімі неабходна гісторыку.

Вучэбная дысцыпліна заснавана на ведах, атрыманых пры вывучэнні наступных дысцыплін спецыяльнасці: “Археалогія Беларусі”, “Этналогія Беларусі”, “Краязнаўства Беларусі”. Гэта дае магчымасць акцэнтаваць увагу студэнтаў на міждысцыплінарных сувязях, карыстацца атрыманымі ведамі ў першапачатковай крытыцы гістарычных крыніц.

Метадалагічную аснову вучэбнай дысцыпліны складаюць асноватворчыя прынцыпы гістарызму, аб'ектыўнасці, каштоўнасца падыходу, а таксама агульнанавуковыя і канкрэтна-гістарычныя метады пазнання ў спалучэнні з сучасным навуковым катэгорыяльным і паняццёвым апаратам.

Мэта вучэбнай дысцыпліны авалоданне галоўнымі тэарэтычнымі і практычнымі метадамі і прыёмамі даследавання пісьмовых і рэчавых гістарычных крыніц.

Для рэалізацыі пастаўленай мэты неабходна вырашыць наступныя **задачы**:

- засваення навыкаў чытання і палеаграфічнага аналізу пісьмовых помнікаў як гістарычных крыніц;
- авалодання ведамі ў галіне храналогіі, метралогіі, нумізматыкі, анамастыкі, антрапанімікі, тапанімікі, геральдыкі, сфрагістыкі і ўменнямі выкарыстоўваць іх пры вывучэнні гістарычных крыніц;
- авалоданне ўменнямі выкарыстоўваць даныя навуковай крытыкі гістарычнай крыніцы для арганізацыі вучэбнай і пазакласнай працы настаўніка гісторыі і ў працы гісторыка-вучонага.

У выніку вывучэння навучальнай дысцыпліны студэнт павінен

ведаць:

- асноўныя палажэнні тэорыі і метадыкі даследавання гістарычных крыніц;
- метады і прыёмы навуковай крытыкі гістарычных крыніц;

умець:

- выкарыстоўваць дадзеныя палеаграфіі для чытання, датавання і вызначэння сапраўднасці старажытных пісьмовых крыніц;
- вызначаць тып тэксту (устаў, паўустаў, скорапіс) і прыкладны час напісання тэксту;
- пераводзіць даты розных каляндарных сістэм ў пісьмовых крыніцах на сучаснае летазлічэнне;
- ведаць асноўныя правілы геральдыкі і для характарыстыкі герба як гістарычнай крыніцы;
- знаходзіць даныя метралогіі, нумізматыкі, анамастыкі, геральдыкі і сфрагістыкі і выкарыстоўваць іх ў гістарычных даследаваннях і працы настаўніка гісторыі.

валодаць:

- прыёмамі і метадамі навуковай крытыкі гістарычнай крыніцы;
- метадамі навуковай крытыкі гістарычнай крыніцы ў выкладанні гісторыі ў школе.
- навыкамі навуковай работы з крыніцамі;
- метадамі дапаможных гістарычных дысцыплін пры правядзенні гістарычнага даследавання;

Патрабаванні да ўніверсальных і базавых кампетэнцый:

СК-5 – выкарыстоўваць археалагічны і гісторыка-краязнаўчы матэрыял, даныя нумізматыкі, палеаграфіі, геральдыкі, храналогіі ў вывучэнні і выкладанні гісторыі, а таксама для вырашэння даследчых задач.

На вывучэнне вучэбнай дысцыпліны «Дапаможныя гістарычныя дысцыпліны» па спецыяльнасцях 1-02 01 01 Гісторыя і грамадазнаўчыя дысцыпліны, 1-02 01 02 Гісторыя і сусветная мастацкая культура і 1-02 01 03 Гісторыя і экскурсійна-краязнаўчая работа вучэбным планам адводзіцца ўсяго 90 гадзін (3 зач. адз.), з іх: аўдыторных – 48 гадзін (18 гадзін – лекцый, 10 гадзін – практычных і 20 гадзін – семінарскіх заняткаў, з іх 6 гадзін – кіруемая самастойная работа студэнта), на самастойную працу – 42 гадзіны. Форма кантролю: залік у другім семестры.

На завочнай форме атрымання адукацыі па спецыяльнасці 1-02 01 01 Гісторыя і грамадазнаўчыя дысцыпліны навучальным планам адводзіцца ўсяго 98 гадзін, з іх 12 аўдыторных гадзін: 4 гадзіны – лекцый, 8 гадзін – семінарскіх заняткаў). У працэсе вывучэння дысцыпліны студэнты здаюць залік на 2 курсе.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

Тэма 1. Паняцце гістарычнай крыніцы. Пісьмовыя і рэчавыя крыніцы.

Рэчавыя і пісьмовыя крыніцы. Паняцце гістарычнай крыніцы.

Выкарыстанне навуковай крытыкі гістарычнай крыніцы ў рабоце настаўніка гісторыі. Гістарычныя крыніцы як сведчанні мінулага, якія звязаны з дзейнасцю людзей і адлюстроўваюць гісторыю чалавечага грамадства. Выкарыстанне разнастайных гістарычных крыніц пры аднаўленні сапраўднай карціны гістарычнага мінулага.

Тэма 2. Роля дапаможных гістарычных дысцыплін у вывучэнні гістарычнай крыніцы.

Знешняя і ўнутраная крытыка крыніц. Атрыманне інфармацыі пра паходжанне крыніцы. Устанаўленне часу і месца складання крыніцы, аўтарства, умоў яе напісання, сапраўднасці, аднаўленнем першапачатковага тэксту з дапамогай дапаможных гістарычных дысцыплін.

Аналіз тэксту, уласных імёнаў, геаграфічных звестак, і інш. з дапамогай дапаможных гістарычных дысцыплін.

Вызначэнне ступені правамернасці выкарыстання крыніцы ў навуковым даследаванні як мэта знешняй крытыкі крыніцы.

Тэма 3. Палеаграфія і яе значэнне для вывучэння гістарычнай крыніцы.

Выкарыстанне даных палеаграфіі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы. Вызначэнне часу і месца стварэння, іх сапраўднасці ці падрабленасці, аўтараў рукапісаў. Паняцце звода, ізвода, пратографа, спіса. Сувязь з эпиграфікай, храналогіяй, археаграфіяй, дыпламатыкай, берасталогіяй і філіграналогіяй.

Паходжанне славянскай пісьменнасці. Сведчанні аб існаванні дакірылічнай пісьменнасці. Кірыліца і глаголіца: пытанні аб часе ўзнікнення, аўтарстве і першаснасці. Кірыліца. Паходжанне і гукавае значэнне літар. Абзначэнне лічбаў літарамі. Надрадковыя знакі. Помнікі пісьменнасці ўсходнеславянскіх народаў.

Выкарыстанне палеаграфічных матэрыялаў у працы настаўніка гісторыі.

Тэма 4. Графічныя тыпы кірылічнага пісьма ў гістарычных крыніцах.

Прычыны змянення графікі пісьма. Устаў, паўустаў і скорапіс і вязь як графічныя тыпы кірылічнага пісьма. Методыка вызначэння графічнага тыпу пісьма.

Матэрыял і прылады для пісьма, іх значэнне для навуковай крытыкі гістарычнай крыніцы. Пергамен: гісторыя ўзнікнення, тэхналогія выпрацоўкі, палімпсесты. Папера: гісторыя ўзнікнення, тэхналогія вырабу, бамбіцына, філіграні. Выраб паперы ў Рэчы Паспалітай, гербы на вадзяных знаках. Выкарыстанне бяросты і цэры, стыляў як прылад для пісьма. Чарніла і фарбы,

выкарыстанне золата і серабра. Гусіныя пёры, алоўкі, пэндзалі, хараксала, кружала і іншыя прылады для пісьма і аздаблення. Фармат рукапісаў.

Вязь як від дэкаратыўнага пісьма, лігатурыраванне, штамбаванне, паказчык вязі і іх значэнне для датавання гістарычнай крыніцы.

Упрыгожванні рукапісаў і іх значэнне для крытыкі гістарычнай крыніцы: арнаменты, застаўкі, ініцыялы, калафоны.

Віды арнаментаў: старавізантыйскі або геаметрычны, тэраталагічны, новавізантыйскі, балканскі, старадрукаваны арнамент, барока, ракако, стыль Людовіка XVI, ампір. Мініяцюры.

Тэма 5. Гістарычныя крыніцы, напісаныя ўставам: характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне.

Графіка літар ва ўстаўным пісьме і аздабленне рукапісаў. Методыка вызначэння графічнага тыпу пісьма. Характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне пісьмовых помнікаў XI ст. як гістарычных крыніц. Характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне пісьмовых помнікаў XII ст. як гістарычных крыніц. Характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне пісьмовых помнікаў XIII ст. як гістарычных крыніц.

Тэма 6. Гістарычныя крыніцы, напісаныя паўштавам: характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне.

Графіка пісьма ў паўустаўным пісьме. Праблема змены графікі літар. Методыка вызначэння графічнага тыпу пісьма. Характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне пісьмовых помнікаў XIV ст. як гістарычных крыніц. Характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне пісьмовых помнікаў XV ст. як гістарычных крыніц. Аздабленне рукапісаў.

Тэма 7. Гістарычныя крыніцы, напісаныя скарапісам: характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне.

Графіка пісьма ў скарапісным пісьме. Праблема змены графікі літар. Методыка вызначэння графічнага тыпу пісьма. Характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне пісьмовых помнікаў XVI ст. як гістарычных крыніц. Характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне пісьмовых помнікаў XVII ст. як гістарычных крыніц. Характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне пісьмовых помнікаў XVIII ст. як гістарычных крыніц.

Тэма 8. Герб як гістарычная крыніца.

Герб як крыніца вывучэння геральдыкі. Тэарэтычная геральдыка. Асноўныя геральдычныя тэрміны. Віды гербоў.

Састаўныя часткі герба: шчыт, шлем, карона, бурэлет, клейнод, намёт, мантыя, дэвіз, пастамент. Віды шчытоў. Геральдычныя фігуры: фігуры дзялення, геральдычныя фігуры першага і другога парадку, негеральдычныя фігуры (натуральныя, штучныя і фантастычныя). Эмалі, металы і футры. Асноўнае правіла геральдыкі. Шрафіроўка. Блазаніраванне герба.

Тэма 9. Гарадскія і ўласныя гербы на тэрыторыі Беларусі ў гістарычнай рэтраспектыве.

Гарадскія і ўласныя гербы Беларусі як гістарычная крыніца. Гісторыя ўзнікнення гербоў на тэрыторыі Беларусі. Уласныя гербы. Знакі Рурывавічаў. “Сарматызм” і “рымскае паходжанне” шляхты. Адметныя рысы беларускіх ўласных гербаў.

Гарадскія гербы і ўласныя гербы ў часы ВКЛ і Рэчы Паспалітай. Гарадскія і ўласныя гербы на тэрыторыі Беларусі ў складзе Расійскай імперыі. Гарадскія гербы пасля 1917 г., перыяд “турысцкага значыка”, перыяд адраджэння. Уласныя гербы пасля 1917 г. Даследаванне ўласных гербоў як гістарычнай крыніцы. Адраджэнне гербавай сімволікі: асноўныя шляхі і тэндэнцыі.

Гербы аб’яднанняў як гістарычныя крыніцы. Гісторыя ўзнікнення і існавання. Дзяржаўныя гербы Рэспублікі Беларусь: гісторыя стварэння і існавання.

Тэма 10. Гарадскія гербы Рэспублікі Беларусь як гістарычныя крыніцы: блазаніраванне і выкарыстанне даных.

Навуковая крытыка геральдычных крыніц. Правілы блазаніравання. Віды шчытоў і ўмовы іх выкарыстання. Эмалі і металы на гарадскіх гербах. Геральдычныя і негеральдычныя фігуры на гарадскіх гербах. Фігуры дзялення на гарадскіх гербах.

Гісторыя стварэння і існавання гарадскіх гербоў. Гарадскія гербы ў ВКЛ, Рэчы Паспалітай і Расійскай імперыі: узнікненне, існаванне і змена знешняга выгляду. Адраджэнне і наданне гарадскіх гербоў у Рэспубліцы Беларусь.

Тэма 11. Гістарычная храналогія ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы.

Выкарыстанне даных матэматычнай (астранамічнай) і гістарычнай храналогіі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы. Тэарэтычныя і практычныя задачы гістарычнай храналогіі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы. Узнікненне і развіццё храналогіі як дапаможнай гістарычнай дысцыпліны. Датаванне гістарычных падзей і крыніц. Датаванне па ўскосных даных. Выкарыстанне матэрыялаў гістарычнай храналогіі ў гістарычных даследаваннях і працы настаўніка гісторыі.

Тэма 12. Асноўныя тэрміны гістарычнай храналогіі: час і яго вымярэнне.

Асноўныя паняцці гістарычнай храналогіі: год, месяц, тыдзень, суткі, гадзіна. Стварэнне старажытных каляндароў на аснове месяцавага, сонечнага і месяцава-сонечнага года. Метонаў цыкл. Удасканаленне каляндарных сістэм.

Старажытныя каляндарныя сістэмы: старажытнаегіпецкая, вавілонская, старажытнагрэчаская, рымская, старажытнаўрэйская. Юліянскі, грыгарыянскі

і новаюліянскі каляндар. Мусульманскі каляндар. Каляндар французскай рэвалюцыі. Спробы стварэння сусветнага каляндара. Сістэма вымярэння часу ўсходнеславянскімі народамі.

Паняцце эры. Сакавіцкі, ультрасакавіцкі, вераснёўскі і студзеньскі стылі. Назвы месяцаў і дзён тыдня.

Методыка храналагічных даследаванняў.

Тэма 13. Вызначэнне дат гістарычных падзей у пісьмовых крыніцах.

Гістарычны час як асноўная катэгорыя ў працы гісторыка. Праца з датамі падзей ў пісьмовых крыніцах.

Перавод дат на сучасную сістэму летазлічэння. Вызначэнне года ад стварэння света і пераход на даты нашай эры. Вызначэнне даты падзеі. Пераходзячыя і непераходзячыя святы. Вызначэнне дня святкавання Пасхі. Вызначэнне дня тыдня. Формула Беражкова.

Тэма 14. Пячаткі як гістарычныя крыніцы

Выкарыстанне метадаў сфрагістыкі для навуковай крытыкі гістарычнай крыніцы. Прадмет, аб'ект і задачы сфрагістыкі. Крыніцы вывучэння сфрагістыкі. Развіццё сфрагістыкі як дапаможнай гістарычнай дысцыпліны.

Паняцце пячаткі. Паняцце матрыцы і адбітка. Сфрагістычная тэрміналогія: працоўная паверхня, выява, легенда. Віды пячатак: прывесістыя, прыціскныя, прыкладныя, маліўдавулы, аргіравулы, хрысавулы, васковыя, воска-масцічныя, масцікавыя, куроудымныя пячаткі.

Методыка даследавання пячатак як гістарычных крыніц.

Тэма 15. Пячаткі на тэрыторыі Беларусі: гісторыя існавання, матэрыял, мова, сфера выкарыстання.

Знешні выгляд, матэрыял і мова ў даследаванні пячатак як гістарычнай крыніцы.

Пячаткі на тэрыторыі пражывання ўсходніх славян: першыя ўпамінанні і праблема знешняга выгляду. Пячаткі X ст. Пячатка Ізяслава Ўладзіміравіча: знешні выгляд і сувязі з геральдычнай традыцыяй (знакі Рурыкавічаў). Булы архаічнай традыцыі, грэка-рускія пячаткі. Пячаткі XII–XIII ст.: знешні выгляд і матэрыял. Пячаткі епіскапаў, князёў, жаночыя пячаткі: знешні выгляд і адрозненні. Пячаткі ДЬНЕСЛОВО.

Пячаткі XV–XVIII стст.: знешні выгляд, мова і матэрыял адбіткаў, заканадаўчае пацверджанне прымянення пячатак. Пячаткі уласныя і дзяржаўныя. Пячаткі XIX–XX стст.

Тэма 16. Данія гістарычнай метралогіі ў гістарычных крыніцах

Метады гістарычнай метралогіі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы. Роля метралогіі ў гістарычных даследаваннях. Прадмет і задачы гістарычнай метралогіі. Пісьмовыя і археалагічныя помнікі як крыніцы гістарычнай метралогіі. Сувязь метралогіі з іншымі навукамі.

Метралагічныя крыніцы. Гісторыя станаўлення і развіцця метралогіі. Практычнае выкарыстанне даных метралогіі ў гістарычных даследаваннях і працы настаўніка гісторыі.

Тэма 17. Меры даўжыні, плошчы, вагі і аб'ёма ў гістарычных крыніцах ад старажытных часоў да XX ст.

Пісьмовыя і археалагічныя крыніцы аб метралогіі ўсходнеславянскіх народаў. Прыблізнасць вымярэнняў. Меры даўжыні, паверхні, вагі і аб'ёму сыпкіх і вадкіх рэчываў.

Пісьмовыя крыніцы аб мерах у Вялікім княстве Літоўскім, Рэчы Паспалітай і Расійскай дзяржаве. Наўгародская і Маскоўская сістэмы. Уніфікацыя мер. Меры даўжыні, плошчы, вагі, аб'ёма, меры падаткаабкладання.

Выкарыстанне англійскіх мер і змена ў сувязі з гэтым мер даўжыні і паверхні. Удакладненне мер у сувязі з развіццём капіталістычных адносін. Метрычная сістэма мер і пытанне аб яе ўвядзенні. Увядзенне метрычнай сістэмы мер. Яе характарыстыка. Эталоны мер.

Тэма 18. Манеты як гістарычныя крыніцы

Манеты як гістарычныя крыніцы. Выкарыстанне даных нумізматыкі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы.

Нумізматыка як дапаможная гістарычная дысцыпліна. Баністыка, фалерыстыка. Скарбы як асноўны аб'ект для нумізматычных даследаванняў. Віды і датаванне скарбаў. Сувязь нумізматыкі з іншымі навукамі. Аналіз літаратуры па нумізматыцы. Гісторыя ўзнікнення нумізматыкі.

Выкарыстанне даных нумізматыкі ў гістарычных даследаваннях і працы настаўніка гісторыі. Нумізматычная тэрміналогія. Грошы, іх віды і функцыі.

Тэма 19. Грашовае абарачэнне на тэрыторыі Беларусі са старажытных часоў да XX стст.

Паступленне манет на тэрыторыю Беларусі. Антычныя манеты на беларускай зямлі. Першы безманетны перыяд. Арабскія, візантыйскія, кіеўскія і наўгародскія манеты. Заходнееўрапейскія дэнарыі. Шляхі паступлення манет. Геаграфія размяшчэння скарбаў. Другі безманетны перыяд. Дыскусія аб яго прычынах. Літоўскія, кіеўскія, наўгародскія і чарнігаўскія грыўні.

Манеты XIV-XVI стст. на тэрыторыі Беларусі. Грашовае абарачэнне ў XIV-XVI стст. Пражскі грош. Літоўскія дэнарыі. Манеты Польшчы, Лівонскага ордэна, Залатой арды і іншых краін.

Манеты Вялікага княства Літоўскага як гістарычная крыніца. Узаемаадносіны паміж манетамі Вялікага княства Літоўскага і польскімі манетамі. Талеры. Чаканка білонавых манет. Паступленне на тэрыторыю Беларусі манет Лівоніі, шведскай Прыбалтыкі, Расіі, Прусіі і іншых краін.

Манеты ў XVII – XVIII стст. на тэрыторыі Беларусі. Фінансавы крызіс. Чаканка меднай, білонавай і сярэбранай манеты. Барацінкі і тымфы. Манеты Расіі і Прусіі.

Манеты на тэрыторыі Беларусі ў канцы XVIII – XX стст. Асаблівасці грашовага абарачэння Беларусі ў канцы XVIII – першай палове XIX ст. Увядзенне залатога манаметалізму.

Грашовае абарачэнне ў час першай сусветнай вайны.

Грашовае сістэма ў савецкі час. Развал грашовай сістэмы ў час грамадзянскай вайны. Падрыхтоўка і правядзенне грашовай рэформы 1922-24 гг. Чаканка бронзавых і нікелевых манет. Грашовае рэформы 1947 і 1961 гг. Юбілейныя і памятныя манеты. Грашовае сістэма ў канцы XX – пачатку XXI ст.

Тэма 20. Гістарычная анамастыка ў даследавання гістарычных крыніц

Выкарыстанне гістарычнай анамастыкі ў навуковай крытыцы гістарычных крыніц. Прадмет і задачы гістарычнай анамастыкі. Тапаніміка, этнаніміка і антрапаніміка.

Сувязь анамастыкі з мовазнаўствам, гісторыяй, геаграфіяй, сацыялогіяй і іншымі дысцыплінамі. Сацыяльная абумоўленасць асабістых імён.

Фарманты асабістых імён і іх вывучэнне. Выкарыстанне даных анамастыкі ў гістарычных даследаваннях і працы настаўніка гісторыі. Літаратура па тэме, яе аналіз.

Тэма 21. Тапонімы і антрапонімы ў гістарычных крыніцах

Даныя антрапанімікі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы. Сацыяльная абумоўленасць асабістых імён у мінулым. Дахрысціянскія і хрысціянскія імёны. Княжацкія імёны. Жаночыя і мужчынскія імёны. Прозвішчы і мянушкі. Асаблівасці прозвішчаў і імён у розных сацыяльных групах. Імянная мода.

Даныя антрапанімікі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы. Сувязь тапанімікі з мовазнаўствам, гісторыяй і геаграфіяй. Тапанімічная тэрміналогія. Мікратапаніміка, макратапаніміка і мезатапаніміка. Адлюстраванне ў геаграфічных назвах этнагенезу, міграцыі насельніцтва, эканамічнага, палітычнага і сацыяльнага жыцця грамадства. Тапанімічны субстрат. Гідронімы. Назвы населеных пунктаў. Тапаніміка Беларусі і роднага краю. Угра-фінскія, балцкія, славянскія і іншыя назвы геаграфічных аб'ектаў на тэрыторыі Беларусі.

**Вучэбна-метадычная карта вучэбнай дысцыпліны «Дапаможныя гістарычныя дысцыпліны»
(дзённая форма атрымання адукацыі для спецыяльнасцяў 1-02 01 01 Гісторыя і грамадазнаўчыя дысцыпліны, 1-01 01 02 Гісторыя і сусветная мастацкая культура і 1-02 01 03 Гісторыя і экскурсійна-краязнаўчая работа)**

Нумар раздзела, тэмы, занятка	Назва раздзела, тэмы (пералік вывучаемых пытанняў)	Колькасць аўдыторных гадзін				Самастойная (пазааўдыторная) работа	Матэрыяльнае забеспячэнне занятку (наглядныя, метадычныя дапаможнікі і навучання г.д.)	Літаратура	Форма кантролю ведаў
		Лекцыі	Практычныя заняткі	Семінарскія заняткі	Кіруемая самастойная работа студэнтаў				
2 сяместр									
1.	Паняцце гістарычнай крыніцы. Письмовыя і рэчавыя крыніцы. 1.Рэчавыя і пісьмовыя крыніцы. 2. Гістарычныя крыніцы як сведчанні мінулага, 3.Выкарыстанне разнастайных гістарычных крыніц пры аднаўленні сапраўднай карціны гістарычнага мінулага.	2				2	Мульцімедыйнае суправаджэнне “Гістарычныя крыніцы”	1, 4	Кантроль канспектаў

2.	<p>Роля дапаможных гістарычных дысцыплін у вывучэнні гістарычнай крыніцы.</p> <p>1.Знешняя і ўнутраная крытыка крыніц.</p> <p>2.Аналіз тэксту, уласных імёнаў, геаграфічных звестак, і інш. з дапамогай дапаможных гістарычных дысцыплін.</p> <p>3.Вызначэнне ступені правамернасці выкарыстання крыніцы ў навуковым даследаванні.</p>	2		2		2	Мульцімедыйнае суправаджэнне “Роля дапаможных гістарычных дысцыплін у вывучэнні гістарычнай крыніцы”		Кантроль канспектаў
3.	<p>Палеаграфія і яе значэнне для вывучэння гістарычнай крыніцы.</p> <p>1.Выкарыстанне даных палеаграфіі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы.</p> <p>2.Паходжанне славянскай пісьменнасці.</p> <p>3.Выкарыстанне палеаграфічных матэрыялаў у працы</p>	2		2	2 (л)	2	Практыкум	1, 4	Праверка рабочых сшыткаў, вуснае апытанне

	настаўніка гісторыі.								
4.	Графічныя тыпы кірылічнага пісьма ў гістарычных крыніцах 1.Прычыны змянення графікі пісьма. 2.Матэрыял і прылады для пісьма. 3. Вязь як від дэкаратыўнага пісьма. 4.Упрыгожванні рукапісаў і іх значэнне для крытыкі гістарычнай крыніцы. 5.Віды арнаментаў.		2			2	Практыкум, рабочы сшытак	1, 4	Праверка рабочых сшыткаў, чытанне і аналіз тэкстаў
5.	Гістарычныя крыніцы, напісаныя ўставам: характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне 1.Графіка літар ва ўстаўным пісьме. 2.Характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне пісьмовых помнікаў XI ст. як гістарычных крыніц. 3.Характэрныя прыкметы, чытанне і		2			2	Практыкум, рабочы сшытак	1, 3, 4	Праверка рабочых сшыткаў, чытанне і аналіз тэкстаў

	датаванне пісьмовых помнікаў XII ст. як гістарычных крыніц. 4.Характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне пісьмовых помнікаў XIII ст. як гістарычных крыніц.								
6.	Гістарычныя крыніцы, напісаныя паўуставам: характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне 1.Графіка пісьма ў паўустаўным пісьме. 2.Характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне пісьмовых помнікаў XIV ст. як гістарычных крыніц. 3.Характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне пісьмовых помнікаў XV ст. як гістарычных крыніц.		2			2	Практыкум, рабочы сшытак	1, 3, 4	Праверка рабочых сшыткаў, чытанне і аналіз тэкстаў
7.	Гістарычныя крыніцы, напісаныя скорпісам: характэрныя прыкметы,		2			2	Практыкум, рабочы сшытак	1, 3, 4	Кантроль канспектаў

	<p>чытанне і датаванне</p> <p>1.Графіка пісьма ў скарапісным пісьме.</p> <p>2.Характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне пісьмовых помнікаў XVI ст. як гістарычных крыніц.</p> <p>3.Характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне пісьмовых помнікаў XVII ст. як гістарычных крыніц.</p> <p>4.Характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне пісьмовых помнікаў XVIII ст. як гістарычных крыніц.</p>								
8.	<p>Герб як гістарычная крыніца.</p> <p>1.Герб як крыніца вивучэння геральдыкі.</p> <p>2.Асноўныя геральдычныя тэрміны.</p> <p>3.Састаўныя часткі герба.</p> <p>4.Геральдычныя фігуры.</p> <p>5.Эмалі, металы і футры.</p>	2			2 (л)	2	Практыкум, рабочы сшытак,	1, 3, 4	Праверка рабочых сшыткаў, вуснае апытанне

	6.Блазаніраванне герба.								
9.	<p>Гарадскія гербы на тэрыторыі Беларусі ў гістарычнай рэтраспектыве.</p> <p>1.Гарадскія і ўласныя гербы Беларусі як гістарычная крыніца.</p> <p>2.Гісторыя ўзнікнення гербоў на тэрыторыі Беларусі.</p> <p>3.Гарадскія гербы і ўласныя гербы ў часы ВКЛ і Рэчы Паспалітай.</p> <p>4.Гарадскія і ўласныя гербы на тэрыторыі Беларусі ў складзе Расійскай імперыі.</p> <p>5.Гарадскія гербы пасля 1917 г., перыяд “турысцкага значыка”, перыяд адраджэння.</p> <p>6.Уласныя гербы пасля 1917 г.</p> <p>7.Дзяржаўныя гербы Рэспублікі Беларусь: гісторыя стварэння і</p>			2		2	Практыкум, рабочы сшытак, тэсты	4	Тэст, праверка рабочых сшыткаў, вуснае апытанне

	існавання.								
10.	Гарадскія гербы Рэспублікі Беларусь як гістарычныя крыніцы: блазаніраванне і выкарыстанне даных. 1.Навуковая крытыка геральдычных крыніц. 2.Гісторыя стварэння і існавання гарадскіх гербоў.		2			2	Мультимедыйнае суправаджэнне “Гарадскія гербы Рэспублікі Беларусь як гістарычныя крыніцы”		Кантроль канспектаў
11.	Гістарычная храналогія ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы. 1.Выкарыстанне даных матэматычнай (астранамічнай) і гістарычнай храналогіі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы. 2.Узнікненне і развіццё храналогіі як дапаможнай гістарычнай дысцыпліны. 3.Выкарыстанне матэрыялаў гістарычнай храналогіі ў гістарычных даследаваннях і працы	2				2	Практыкум, рабочы сшытак	4, 6	Тэст, праверка рабочых сшыткаў, вуснае апытанне

	настаўніка гісторыі.								
12.	<p>Асноўныя тэрміны гістарычнай храналогіі: час і яго вымярэнне.</p> <p>1. Асноўныя паняцці гістарычнай храналогіі: год, месяц, тыдзень, суткі, гадзіна.</p> <p>2. Старажытныя каляндарныя сістэмы.</p> <p>3. Юліянскі, грыгарыянскі і новаюліянскі каляндар.</p> <p>4. Спробы стварэння сусветнага каляндара.</p> <p>5. Паняцце эры.</p> <p>6. Сакавіцкі, ультрасакавіцкі, вераснёўскі і студзеньскі стылі.</p>		2			2	Практыкум, тэсты, рабочы сшытак	3, 4	<p>Рашэнне храналагічных задач, праверка рабочых сшыткаў, вуснае апытанне</p>
13.	<p>Вызначэнне дат гістарычных падзей у гістарычных крыніцах.</p> <p>1. Вызначэнне года ад стварэння света</p> <p>2. Вызначэнне даты падзеі.</p> <p>3. Вызначэнне дня святкавання Пасхі.</p>		2			2	Практыкум, рабочы сшытак		<p>Рашэнне храналагічных задач, праверка рабочых сшыткаў, вуснае</p>

	4.Формула Беражкова.								апытанне
14.	Пячаткі як гістарычныя крыніцы 1.Выкарыстанне метадаў сфрагістыкі для навуковай крытыкі гістарычнай крыніцы. 2.Паняцце пячаткі. Сфрагістычная тэрміналогія. 3.Методыка даследавання пячатак як гістарычных крыніц.	2				2	Мульцімедыйнае суправаджэнне “Пячаткі як гістарычныя крыніцы”	3, 4	Кантроль канспектаў
15.	Пячаткі на тэрыторыі Беларусі: гісторыя існавання, матэрыял, мова, сфера выкарыстання. 1.Знешні выгляд, матэрыял і мова ў даследаванні пячатак як гістарычнай крыніцы. 2.Пячаткі на тэрыторыі пражывання ўсходніх славян 3.Пячаткі XII–XIII ст			2	2 (с)	2	Практыкум, рабочы сшытак		Тэст, праверка рабочых сшыткаў, вуснае апытанне

	4.Пячаткі XV–XVIII стст. 5. Пячаткі XIX–XX стст.								
16.	Даныя гістарычнай метралогіі ў гістарычных крыніцах 1.Метады гістарычнай метралогіі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы. 2.Метралагічныя крыніцы. 3.Практычнае выкарыстанне даных метралогіі ў гістарычных даследаваннях і працы настаўніка гісторыі.	2		2		2	Мульцімедыйнае суправаджэнне “Даныя гістарычнай метралогіі ў гістарычных крыніцах”	1, 2, 4	Кантроль канспектаў
17.	Меры даўжыні, плошчы, вагі і аб’ёма ў гістарычных крыніцах ад старажытных часоў да XX ст. 1.Пісьмовыя і археалагічныя крыніцы аб метралогіі ўсходнеславянскіх народаў. 2.Пісьмовыя крыніцы аб мерах у Вялікім княстве			2		2	Практыкум, рабочы сшытак	3, 4	Рашэнне задач па метралогіі, тэст, праверка рабочых сшыткаў, вуснае апытанне

	Літоўскім, Рэчы Паспалітай і Расійскай дзяржаве. 3.Выкарыстанне англійскіх мер. 4.Метрычная сістэма мер і пытанне аб яе ўвядзенні.								
18.	Манеты як гістарычныя крыніцы 1.Манеты як гістарычныя крыніцы. 2.Нумізматыка як дапаможная гістарычная дысцыпліна. 3.Выкарыстанне даных нумізматыкі ў гістарычных даследаваннях і працы настаўніка гісторыі. 4.Нумізматычная тэрміналогія. Грошы, іх віды і функцыі.	2				2	Мульцімедыйнае суправаджэнне “Манеты як гістарычныя крыніцы”	3, 4	Кантроль канспектаў
19.	Грашовае абарачэнне на тэрыторыі Беларусі са старажытных часоў да XX стст. 1.Паступленне манет на	2		2		4	Мульцімедыйнае суправаджэнне “Грашовае абарачэнне на	1, 2, 4	Экскурсія

	<p>тэрыторыю Беларусі. 2.Манеты XIV-XVI стст. на тэрыторыі Беларусі. 3.Манеты Вялікага княства Літоўскага як гістарычная крыніца. 4.Манеты ў XVII – XVIII стст. на тэрыторыі Беларусі. 5.Манеты на тэрыторыі Беларусі ў канцы XVIII – XX стст.</p>						<p>тэрыторыі Беларусі са старажытных часоў да XX стст.”. Экспазіцыя нумізматычнага кабінета БДУ</p>		
20.	<p>Гістарычная анамастыка ў даследаванні гістарычных крыніц 1.Выкарыстанне гістарычнай анамастыкі ў навуковай крытыцы гістарычных крыніц. 2.Сацыяльная абумоўленасць асабістых імён. 3.Фарманты асабістых імён і іх вывучэнне.</p>	2				2	<p>Мульцімедыйнае суправаджэнне “Гістарычная анамастыка ў даследаванні гістарычных крыніц”.</p>		Кантроль канспектаў
21.	<p>Тапонімы і антрапонімы ў гістарычных крыніцах</p>			2			Практыкум,	1, 2,	Рашэнне практычных

<p>1.Данья антрапанімікі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы. 2.Дахрысціянскія і хрысціянскія імёны. 3.Прозвішчы і мянушкі. 4.Данья антрапанімікі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы. 5.Мікратапаніміка, макратапаніміка і мезатапаніміка. 6.Тапаніміка Беларусі і роднага краю.</p>							рабочы сшытак	4	задач па анамастыцы, вуснае апытанне
Усяго гадзін	18	10	20	6 (л і с)	42				Залік

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

«Дапаможныя гістарычныя дысцыпліны»

для спецыяльнасці 1-02 01 01 Гісторыя і грамадазнаўчыя дысцыпліны
(завочная форма атрымання адукацыі)

Нумар раздзела, тэмы	Назва раздзела, тэмы (пералік вывучаемых пытанняў)	Колькасць аўдыторных гадзін		Магэрыяльнае забеспячэнне заняткаў (наглядныя, метадычныя дапаможнікі і г.д.)	Літаратура	Форма кантроля ведаў
		Лекцыі	Практычныя (семінарыя) заняткі			
1	2	3	4	7	8	9
		2 семестр				
1.	Паняцце гістарычнай крыніцы. Пісьмовыя і рэчавыя крыніцы. 1.Рэчавыя і пісьмовыя крыніцы. 2.Гістарычныя крыніцы як сведчанні мінулага, 3.Выкарыстанне	2		Мультымедыйнае “Дапаможныя дысцыпліны” суправаджэнне гістарычныя	1, 3	Кантроль канспектаў

	разнастайных гістарычных крыніц пры аднаўленні сапраўднай карціны гістарычнага мінулага.					
3.	Палеаграфія і яе значэнне для вывучэння гістарычнай крыніцы. 1.Выкарыстанне даных палеаграфіі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы. 2.Паходжанне славянскай пісьменнасці. 3.Выкарыстанне палеаграфічных матэрыялаў у працы настаўніка гісторыі.	2		Мульцімедыйнае суправаджэнне “Палеаграфія як дапаможная гістарычная дысцыпліна”	1, 3	Кантроль канспектаў
4.	Графічныя тыпы кірылічнага пісьма ў гістарычных крыніцах 1.Прычыны змянення графікі пісьма.		4	Прэзентацыя “Палеаграфія”. Практыкум, рабочы сшытак	3, 4	Чытанне тэкстаў, вуснае апытанне, праверка сшыткаў

	<p>2.Матэрыял і прылады для пісьма.</p> <p>3. Вязь як від дэкаратыўнага пісьма.</p> <p>4.Упрыгожванні рукапісаў і іх значэнне для крытыкі гістарычнай крыніцы.</p> <p>5.Віды арнаментаў.</p>				
10.	<p>Гарадскія гербы Рэспублікі Беларусь як гістарычныя крыніцы:</p> <p>блаланіраванне і выкарыстанне даных.</p> <p>1.Навуковая крытыка геральдычных крыніц.</p> <p>2.Гісторыя стварэння і існавання гарадскіх гербоў.</p>	2	Практыкум, рабочы сшытак, тэсты	2, 3	Блаланіраванне гербоў, тэст, вуснае апытанне
12.	<p>Вызначэнне дат гістарычных падзей у гістарычных крыніцах.</p> <p>1.Вызначэнне года ад стварэння света</p> <p>2.Вызначэнне даты</p>	2	Практыкум, рабочы сшытак	3, 4	Рашэнне храналагічных задач, праверка рабочых сшыткаў, вуснае апытанне

	падзеі. 3.Вызначэнне дня святкавання Пасхі. 4.Формула Беражкова.					
	Усяго:	4	8			Залік

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

Літаратура

Асноўная:

1. Леонтьева, Г.А. Вспомогательные исторические дисциплины / Г.А. Леонтьева, П.А. Шорин, В.Б. Кобрин. – 2-е изд., исправленное и дополненное. – Москва: Владос, 2015. – 380 с.

Дадатковая:

2. Абрамова, Н. Г. Вспомогательные исторические дисциплины / Н. Г. Абрамова, Т.А. Круглова. – 2-е изд, исправленное. – Москва: Академия, 2011. – 368 с.
3. Калечиц, И. Л. Практикум по вспомогательным историческим дисциплинам: палеография, геральдика, хронология, ономастика : пособие / И. Л. Калечиц. – Минск: БГПУ, 2012. – 156 с.
4. Калечиц, І. Л. Дапаможныя гістарычныя дысцыпліны : вучэбна-метадычны дапаможнік / І. Л. Калечиц. – 2-е выд. – Мінск: БДПУ, 2009. – 139 с.
5. Каменцева, Е. И. Хронология / Е. И. Каменцева. – 2-е изд. испр. и доп. – М. : Аспент Пресс, 2003. -
6. Рябцевич, В. Н. Нумизматика Беларуси / В. Н. Рябцевич. – Минск: Полымя, 1995. – 687 с.
7. Слейтер, С. Геральдика: ілюстраваная энцыклапедыя / С. Слейтер. – Москва: Эксмо, 2005. – 264 с.
8. Цітоў, А. К. Геральдыка Беларусі : (ад пачаткаў — да канца XX стагоддзя) / А. К. Цітоў. – Мінск : Мінская фабрыка каляровага друку, 2010. – 139 с.

Прыкладны спіс пытанняў да заліку па курсе “Навуковая крытыка гістарычнай крыніцы”

1. Паняцце гістарычнай крыніцы. Рэчавыя і пісьмовыя крыніцы.
2. Знешняя і ўнутраная крытыка крыніц.
3. Даныя палеаграфіі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы.
4. Дахрысціянская пісьменнасць. Паходжанне славянскай пісьменнасці. Кірыліца.
5. Матэрыялі прылады для пісьма.
6. Помнікі пісьменнасці ўсходнеславянскіх народаў.
7. Устаў, паўустаў, скорapis, вязь як тыпы кірылічнага пісьма.
8. Даныя гістарычнай метралогіі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы.
9. Пячаткі як гістарычныя крыніцы. Тэарэтычная сфрагістыка.
10. Пячаткі X-XIII стст.
11. Пячаткі XIV-XVIII стст.
12. Герб як гістарычная крыніца.
13. Паняцце герба. Дзяржаўны герб Рэспублікі Беларусь.
14. Гербы уласныя, гарадскія, аб’яднанняў.
15. Тэарэтычная геральдыка: шчыт і яго блазаніраванне.
16. Тэарэтычная геральдыка: знешняя частка герба.
17. Выкарыстанне даных нумізматыкі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы.
18. Час і яго вымярэнне. Паняцце эры.
19. Каляндары і прынцыпы іх пабудовы. Старажытныя каляндары.
20. Юліянскі, грыгарыянскі і новаюліянскі каляндары.
21. Каляндар французскай рэвалюцыі. Праекты сусветнага каляндара.
22. Формулы для вылічэння дат гістарычных падзей.
23. Манеты як гістарычныя крыніцы. Выкарыстанне даных нумізматыкі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы.
24. Пачатак грашовага абарачэння на тэрыторыі Беларусі. Перыяд рымскага дэнарыя. Першы безманетны перыяд.
25. Грашовае абарачэнне на тэрыторыі Беларусі ў VIII-XIV ст.
26. Перыяд куфічнага дырхема і заходнееўрапейскага дэнарыя. Грашовае абарачэнне на Беларусі канца XIII-XV ст. Перыяд пражскага гроша.
27. Грашовае абарачэнне на тэрыторыі Беларусі у XVI-першай палове XVII ст.
28. Грашовае абарачэнне на тэрыторыі Беларусі ў другой палове XVII-XVIII ст.
29. Грашовае абарачэнне на тэрыторыі Беларусі канца XVIII ст. па 1917 г.
30. Грашовае абарачэнне на тэрыторыі Беларусі ў савецкі час.
31. Антрапонімы як гістарычныя крыніцы.
32. Тапонімы як гістарычныя крыніцы.

**Метадычныя рэкамендацыі
па арганізацыі і выкананні самастойнай працы студэнтаў
па вучэбнай дысцыпліне
“Дапаможныя гістарычныя дысцыпліны”**

Мэтай метадычных рэкамендацый з'яўляецца павышэнне эфектыўнасці навучальнага працэсу, у тым ліку дзякуючы самастойнай рабоце, у якой студэнт становіцца актыўным суб'ектам навучання, што азначае:

- здольнасць займаць у навучанні актыўную пазіцыю;
- гатоўнасць мабілізаваць інтэлектуальныя і валявыя намаганні для дасягнення навучальных мэт;
- уменне праектаваць, планаваць і прагназаваць вучэбную дзейнасць;
- прывычку ініцыяваць сваю пазнавальную дзейнасць на аснове ўнутранай станоўчай матывацыі;
- усведамленне сваіх патэнцыйных навучальных магчымасцяў і псіхалагічную гатоўнасць скласці праграму дзеянняў па самаразвіцці.

Віды самастойнай работы студэнтаў

<i>Рэпрадуктыўная самастойная работа</i>	Самастойнае прачытанне, прагляд, канспектаванне вучэбнай літаратуры, праслухоўванне лекцый, завучванне, пераказ, запамінанне, Інтэрнэт-рэсурсы, паўтарэнне навучальнага матэрыялу і інш.
<i>Пазнавальна-пошукавая самастойная работа</i>	Падрыхтоўка паведамленняў, дакладаў, выступленняў на семінарскіх і практычных занятках, падбор літаратуры па дысцыплінарных праблемах і інш.
<i>Творчая самастойная работа</i>	Напісанне навуковых публікацый, удзел у навукова-даследчай рабоце, удзел у студэнцкай навуковай канферэнцыі і інш.

Арганізацыя і кантроль самастойнай работы

Для паспяховага выканання самастойнай працы студэнтаў неабходна планаванне і кантроль з боку выкладчыкаў. Аўдыторная самастойная праца выконваецца студэнтамі на лекцыях, семінарскіх занятках, і, такім чынам, выкладчык павінен загадзя выбудаваць сістэму самастойнай працы, улічваючы ўсе яе формы, мэты, адбіраючы вучэбную і навуковую інфармацыю і сродкі (метадычных) камунікацый, прадумваючы ролю студэнта ў гэтым працэсе і сваё удзел у ім.

Пытанні для самастойнай працы студэнтаў, указаныя ў вучэбнай праграме дысцыпліны, прапануюцца выкладчыкамі ў пачатку вывучэння

дысцыпліны. Студэнты маюць права выбіраць дадаткова тэмы, якія іх цікавяць для самастойнай працы.

Змест дзейнасці выкладчыка і студэнта пры выкананні самастойнай працы

Асноўныя характарыстыкі	Дзейнасць выкладчыка	Дзейнасць студэнтаў
Мэта выканання СР	<ul style="list-style-type: none"> - тлумачыць мэту і сэнс выканання СР; - дае разгорнуты або кароткі інструктаж аб патрабаваннях, якія прад'яўляюцца да СР і спосабах яе выканання; - дэманструе ўзор СР. 	<ul style="list-style-type: none"> - разумее і прымае мэту СР як асобна значную; - знаёміцца з патрабаваннямі да СР.
Матывацыя	<ul style="list-style-type: none"> - раскрывае тэарэтычную і практычную значнасць выканання СР, тым самым фарміруе ў студэнта пазнавальную патрэбнасць і гатоўнасць да выканання СР; - матывуе студэнта на дасягненне поспеху. 	<ul style="list-style-type: none"> - фармуе ўласнае пазнавальнае запатрабаванне ў выкананні СР; - фармуе ўсталёўку і прымае рашэнне аб выкананні СР.
Кіраванне	<ul style="list-style-type: none"> - ажыццяўляе кіраванне шляхам мэтанакіраванага ўздзеяння на працэс выканання СР; - дае агульныя арыенціры выканання СР 	<ul style="list-style-type: none"> - на аснове валодання абагульненым прыёмам сам ажыццяўляе кіраванне СР (праектуе, плануе, рацыянальна размяркоўвае час і г.д.)
Кантроль і карэкцыя выканання СР	<ul style="list-style-type: none"> - ажыццяўляе папярэдні кантроль, які прадугледжвае выяўленне зыходнага ўзроўню гатоўнасці студэнта да выканання СР; - ажыццяўляе выніковы кантроль канчатковага выніку выканання СР 	<ul style="list-style-type: none"> - ажыццяўляе бягучы аперацыйны самакантроль за ходам выканання СР; - выяўляе, аналізуе і выпраўляе дапушчаныя памылкі і ўносіць карэктывы ў працу, адсочвае ход выканання СР; - вядзе пошук аптымальных спосабаў выканання СР; - ажыццяўляе рэфлексіўнае стаўленне да ўласнай дзейнасці;

		- ажыццяўляе выніковы самакантроль выніку СР
Ацэнка	<ul style="list-style-type: none"> - на аснове параўнання выніку з узорам, загадзя зададзенымі крытэрыямі дае ацэнку СР; - выяўляе тыповыя памылкі, падкрэслівае станоўчыя і адмоўныя бакі, дае метадычныя парады па выкананні СР, вызначае далейшыя шляхі выканання СР; - устанаўлівае ўзровень і вызначае якасць прасоўвання студэнта і тым самым фарміруе ў яго матывацыю дасягнення поспеху ў вучэбнай дзейнасці. 	- на аснове суаднясення выніку з мэтай дае самаацэнку СР, сваім пазнавальным магчымасцям, здольнасцям і якасцям.

Пазааўдыторная самастойная праца студэнтаў (далей самастойная праца) – запланаваная вучэбная, вучэбна-даследчая, навукова-даследчая дзейнасць студэнтаў, якая ажыццяўляецца ў пазааўдыторны час па заданні і пры метадычным кіраўніцтве выкладчыка, але без яго непасрэднага ўдзелу. Яна ўключае ў сябе:

- падрыхтоўку да аўдыторных заняткаў (лекцыям, практычным, семінарскім і інш.) і выкананне адпаведных заданняў;
- самастойную працу над асобнымі тэмамі навучальных дысцыплін у адпаведнасці з вучэбна-тэматычнымі планамі;
- напісанне дакладаў, эсэ;
- падрыхтоўку да ўсіх відаў кантрольных іспытаў, у тым ліку да залікаў;
- удзел у навуковых і навукова-практычных канферэнцыях, семінарах, кангрэсах і т.п.

Выкананне любога віду самастойнай працы прадугледжвае праходжанне студэнтамі наступных этапаў:

- вызначэнне мэты самастойнай працы;
- канкрэтызацыя пазнавальнай (праблемнай або практычнай) задачы;
- самаацэнка гатоўнасці да самастойнай работы па рашэнні пастаўленай або выбранай задачы;
- выбар адэкватнага спосабу дзеянняў, які вядзе да рашэння задачы (выбар шляхоў і сродкаў для яе рашэння);
- планаванне (самастойна або з дапамогай выкладчыка) самастойнай работы па рашэнні задачы;
- рэалізацыя праграмы выканання самастойнай працы.

Метадычныя парады і рэкамендацыі да заданняў

Усе тыпы заданняў, якія выконваюцца студэнтамі, у тым ліку ў працэсе самастойнай работы змяшчаюць устаноўку на набыццё і замацаванне вызначанага Дзяржаўным адукацыйным стандартам вышэйшай прафесійнай адукацыі аб'ёму ведаў, а таксама на фарміраванне ў рамках гэтых ведаў некаторых навыкаў разумовых аперацый – умення ацэньваць, аналізаваць, параўноўваць, каментавать і г.д. Некаторыя заданні патрабуюць тлумачэнні:

1. Пракаментавать выказванне – растлумачыць, якая ідэя заключана ва ўрыўку, пра якую пазіцыю яе аўтара яна сведчыць.

2. Параўнаць – выявіць падабенства і адрозненне пазіцый па пэўных прыкметах.

3. Абгрунтаваць адзін з некалькіх прапанаваных варыянтаў адказу - прывесці аргументы на карысць правільнасці абранага варыянту адказу і паказаць, у чым памылковасць іншых варыянтаў.

4. Аргументаваць (абгрунтаваць, даказаць, растлумачыць) адказ.

5. Правесці аналіз – раскласці якія вывучаюцца з'явы на складовыя часткі, супаставіць іх з мэтай выяўлення ў іх істотнага, неабходнага і вызначальнага.

6. Тэзісна выкласці ідэю, канцэпцыю, тэорыю – выкарыстоўваючы матэрыял навучальных дапаможнікаў і іншай літаратуры, каратка, але не на шкоду зместу сфармуляваць асноўныя палажэнні вучэння.

7. Адлюстравать схематычна - значыць раскрыць змест адказу ў выглядзе табліцы, малюнка, дыяграмы і іншых графічных формаў.

Важным складнікам самастойнай пазааўдыторнай падрыхтоўкі з'яўляецца работа з літаратурай да ўсіх відаў заняткаў: семінарскіх, практычных, пры падрыхтоўцы да залікаў, тэсціравання, удзелу ў навуковых канферэнцыях.

Уменне працаваць з літаратурай азначае навучыцца асэнсавана карыстацца крыніцамі. Перш чым прыступіць да засваення навуковай літаратуры, рэкамендуецца чытанне падручнікаў і навучальных дапаможнікаў.

Вывучэнне навуковай, навучальнай і іншай літаратуры патрабуе вядзення працоўных запісаў.

Форма запісаў можа быць вельмі разнастайнай: просты ці разгорнуты план, тэзісы, цытаты, канспект.

Студэнтам рэкамендуецца самастойна выконваць даклады, індывідуальныя пісьмовыя заданні і практыкаванні, якія прапануюцца пры падрыхтоўцы да семінарскіх заняткаў. Праца, звязаная з рашэннем гэтых задач і практыкаванняў, уяўляе сабой від інтэлектуальнай практычнай дзейнасці. Яна спрыяе выпрацоўцы ўменні і звычкі рабіць штосьці правільна, а таксама замацаванню навыкаў і ведаў па праблеме.

Метадычныя рэкамендацыі па напісанні пісьмовых, навукова-даследчых работ студэнтаў

Напісанне пісьмовых навукова-даследчых работ студэнтаў вырашае шэраг задач:

- навучанне студэнтаў самастойнаму пошуку і адбору вучэбнай і спецыяльнай навуковай літаратуры па прадмеце;

- прывіццё навыкаў рэфэравання навуковых артыкулаў па праблематыцы вывучаемых дысцыплін;

- выпрацоўка ўмення падрыхтоўкі рэфэратаў, дакладаў, выступленняў і паведамленняў;

- набыццё досведу выступу з дакладамі на семінарскіх занятках;

- сістэматызацыя, замацаванне і пашырэнне тэарэтычных і практычных ведаў і навыкаў па вывучаемых дысцыплінах;

- далучэнне студэнтаў да рашэння праблемных пытанняў па абранай тэме працы;

- навучанне студэнтаў выкладаць матэрыял у выглядзе стройнай сістэмы тэарэтычных палажэнняў, звязаных лагічнай паслядоўнасцю і падмацаваных прыкладамі з практыкі.

Патрабаванні да выканання самастойнай працы студэнтаў

№ п/п	Назва тэмы, раздзела	Колькасць гадзін на СРС	Заданне	Форма выканання
1.	Паняцце гістарычнай крыніцы. Пісьмовыя і рэчавыя крыніцы.	2	Гістарычныя крыніцы як сведчанні мінулага, якія звязаны з дзейнасцю людзей і адлюстроўваюць гісторыю чалавечага грамадства. Выкарыстанне разнастайных гістарычных крыніц пры аднаўленні сапраўднай карціны гістарычнага мінулага	Падрыхтоўка прэзентацыі
2.	Роля дапаможных гістарычных дысцыплін у вывучэнні гістарычнай крыніцы	2	Аналіз тэксту, уласных імёнаў, геаграфічных звестак, і інш. з дапамогай дапаможных гістарычных дысцыплін. Вызначэнне ступені правамернасці выкарыстання крыніцы ў навуковым даследаванні як мэта знешняй крытыкі крыніцы.	Справаздача па індыўідуальных заданнях
3.	Палеаграфія і яе значэнне для вывучэння гістарычнай крыніцы.	2	Выкарыстанне даных палеаграфіі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы. Вызначэнне часу і месца стварэння, іх сапраўднасці ці падрабленасці, аўтараў рукапісаў. Паняцце звода, ізвода, пратографа, спіса. Сувязь з эпиграфікай, храналогіяй, археаграфіяй, дыпламатыкай, берасталогіяй і філіграналогіяй.	Паведамленне
4.	Графічныя тыпы кірылічнага пісьма ў гістарычных крыніцах	2	Матэрыял і прылады для пісьма, іх значэнне для навуковай крытыкі гістарычнай крыніцы. Пергамен: гісторыя ўзнікнення, тэхналогія выпрацоўкі, палімпсесты.	Паведамленне

			Папера: гісторыя ўзнікнення, тэхналогія вырабу, бамбіцына, філіграні. Выраб паперы ў Рэчы Паспалітай, гербы на вадзяных знаках. Выкарыстанне бяросты і цэры, стыляў як прылад для пісьма. Чарніла і фарбы, выкарыстанне золата і серабра. Гусіныя пёры, алоўкі, пэндзалі, хараксала, кружала і іншыя прылады для пісьма і аздаблення. Фармат рукапісаў.	
5.	Гістарычныя крыніцы, напісаныя ўставам: характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне	2	Графіка літар ва ўстаўным пісьме і аздабленне рукапісаў. Методыка вызначэння графічнага тыпу пісьма XI ст. у гістарычных крыніцах. Методыка вызначэння графічнага тыпу пісьма XII ст. у гістарычных крыніцах. Методыка вызначэння графічнага тыпу пісьма XIII ст. у гістарычных крыніцах.	Справаздача па індывідуальных заданнях
6.	Гістарычныя крыніцы, напісаныя паўуставам: характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне	2	Графіка літар ва ўстаўным пісьме і аздабленне рукапісаў. Методыка вызначэння графічнага тыпу пісьма XIV ст. у гістарычных крыніцах. Методыка вызначэння графічнага тыпу пісьма XV ст. у гістарычных крыніцах.	Справаздача па індывідуальных заданнях
7.	Гістарычныя крыніцы, напісаныя скарапісам: характэрныя прыкметы, чытанне і датаванне	2	Графіка пісьма ў скарапісным пісьме. Праблема змены графікі літар. Методыка вызначэння графічнага тыпу пісьма XVI ст. у гістарычных крыніцах. Методыка вызначэння графічнага тыпу пісьма XVII ст. у гістарычных крыніцах. Методыка вызначэння графічнага тыпу пісьма XVIII ст. у гістарычных крыніцах.	Справаздача па індывідуальных заданнях

8.	Герб як гістарычная крыніца	2	Састаўныя часткі герба: шчыт, шлем, карона, бурэлет, клейнод, намёт, мантыя, дэвіз, пастамент. Віды шчытоў. Геральдычныя фігуры: фігуры дзялення, геральдычныя фігуры першага і другога парадку, негеральдычныя фігуры (натуральныя, штучныя і фантастычныя). Эмалі, металы і футры. Асноўнае правіла геральдыкі. Шрафіроўка. Блазаніраванне герба.	Даклад
9.	Гарадскія гербы на тэрыторыі Беларусі ў гістарычнай рэспектыве	2	Гарадскія гербы і ўласныя гербы ў часы ВКЛ і Рэчы Паспалітай. Гарадскія і ўласныя гербы на тэрыторыі Беларусі ў складзе Расійскай імперыі. Гарадскія гербы пасля 1917 г., перыяд “турысцкага значыка”, перыяд адраджэння. Уласныя гербы пасля 1917 г. Даследаванне ўласных гербоў як гістарычнай крыніцы. Адраджэнне гербавай сімволікі: асноўныя шляхі і тэндэнцыі.	Даклад
10	Гарадскія гербы Рэспублікі Беларусь як гістарычныя крыніцы: блазаніраванне і выкарыстанне даных	2	Навуковая крытыка геральдычных крыніц. Правілы блазаніравання. Віды шчытоў і ўмовы іх выкарыстання. Эмалі і металы на гарадскіх гербах. Геральдычныя і негеральдычныя фігуры на гарадскіх гербах. Фігуры дзялення на гарадскіх гербах.	Паведамленне
11.	Гістарычная храналогія ў навукавай крытыцы гістарычнай крыніцы.	2	Узнікненне і развіццё храналогіі як дапаможнай гістарычнай дысцыпліны. Датаванне гістарычных падзей і крыніц. Датаванне па ўскосных даных. Выкарыстанне матэрыялаў гістарычнай	Падрыхтоўка прэзентацыі

			храналогіі ў гістарычных даследаваннях і працы настаўніка гісторыі.	
12.	Асноўныя тэрміны гістарычнай храналогіі: час і яго вымярэнне	2	Старажытныя каляндарныя сістэмы: старажытнаегіпецкая, вавілонская, старажытнагрэчаская, рымская, старажытнаяўрэйская. Юліянскі, грыгарыянскі і новаюліянскі каляндар. Мусульманскі каляндар. Каляндар французскай рэвалюцыі. Спробы стварэння сусветнага каляндара. Сістэма вымярэння часу ўсходнеславянскімі народамі.	Справаздача па індыўідуальных заданнях
13.	Вызначэнне дат гістарычных падзей у гістарычных крыніцах	2	Перавод дат на сучасную сістэму леталічэння. Вызначэнне года ад стварэння света і перавод на даты нашай эры. Вызначэнне даты падзеі. Пераходзячыя і непераходзячыя святы. Вызначэнне дня святкавання Пасхі. Вызначэнне дня тыдня. Формула Беражкова.	Падрыхтоўка прэзентацыі
14.	Пячаткі як гістарычныя крыніцы	2	Паняцце пячаткі. Паняцце матрыцы і адбітка. Методыка даследавання пячатак як гістарычных крыніц. Сфрагістычная тэрміналогія: працоўная паверхня, выява, легенда. Віды пячатак: прывесістыя, прыціскныя, прыкладныя, маліўдавулы, аргіравулы, хрысавулы, васковыя, воска-масцічныя, масцікавыя, куродымныя пячаткі.	Даклад
15.	Пячаткі на тэрыторыі Беларусі: гісторыя існавання, матэрыял, мова, сфера выкарыстання	2	Пячаткі на тэрыторыі пражывання ўсходніх славян: першыя ўпамінанні і праблема знешняга выгляду.	Падрыхтоўка прэзентацыі

			<p>Пячаткі Х ст. Пячатка Ізяслава Ўладзіміравіча: знешні выгляд і сувязі з геральдычнай традыцыяй (знакі Рурыкавічаў).</p> <p>Булы архаічнай традыцыі, грэка-рускія пячаткі.</p> <p>Пячаткі XII–XIII ст.: знешні выгляд і матэрыял. Пячаткі епіскапаў, князёў, жаночыя пячаткі: знешні выгляд і адрозненні. Пячаткі ДЬНЕСЛОВО.</p>	
16.	Даныя гістарычнай метралогіі ў гістарычных крыніцах	2	<p>Метралагічныя крыніцы. Гісторыя станаўлення і развіцця метралогіі.</p> <p>Практычнае выкарыстанне даных метралогіі ў гістарычных даследаваннях і працы настаўніка гісторыі.</p>	Паведамленне
17.	Меры даўжыні, плошчы, вагі і аб'ёма ў гістарычных крыніцах ад старажытных часоў да XX ст.	2	<p>Выкарыстанне англійскіх мер і змена ў сувязі з гэтым мер даўжыні і паверхні.</p> <p>Удакладненне мер у сувязі з развіццём капіталістычных адносін.</p> <p>Метрычная сістэма мер і пытанне аб яе ўвядзенні. Увядзенне метрычнай сістэмы мер. Яе характарыстыка. Эталоны мер.</p>	Справаздача па індывідуальных заданнях
18.	Манеты як гістарычныя крыніцы	2	<p>Нумізматыка як дапаможная гістарычная дысцыпліна.</p> <p>Баністыка, фалерыстыка.</p> <p>Скарбы як асноўны аб'ект для нумізматычных даследаванняў. Віды і датаванне скарбаў.</p> <p>Сувязь нумізматыкі з іншымі навукамі. Аналіз літаратуры па нумізматыцы. Гісторыя ўзнікнення нумізматыкі.</p>	Справаздача па індывідуальных заданнях
19.	Грашовае абарачэнне на тэрыторыі Беларусі са старажытных часоў да XX стст.	4	<p>Манеты на тэрыторыі Беларусі ў канцы XVIII – XX стст. Асаблівасці грашовага абарачэння Беларусі ў канцы XVIII – першай палове XIX</p>	Даклад

			<p>ст. Увядзенне залатога монаметалізму. Грашовае абарачэнне ў час першай сусветнай вайны. Грашовая сістэма ў савецкі час. Развал грашовай сістэмы ў час грамадзянскай вайны. Падрыхтоўка і правядзенне грашовай рэформы 1922-24 гг. Чаканка бронзавых і нікелевых манет. Грашовыя рэформы 1947 і 1961 гг. Юбілейныя і памятныя манеты. Грашовая сістэма ў канцы XX – пачатку XXI ст.</p>	
20.	Гістарычная анамастыка ў даследаванні гістарычных крыніц	2	<p>Фарманты асабістых імён і іх вывучэнне. Выкарыстанне даных анамастыкі ў гістарычных даследаваннях і працы настаўніка гісторыі. Літаратура па тэме, яе аналіз.</p>	Справаздача па індывідуальных заданнях
	Усяго	42		

Патрабаванні да выканання самастойнай працы студэнтаў

Тэма: Палеаграфія і яе значэнне для вывучэння гістарычнай крыніцы 2 г. (л).

План:

1. Выкарыстанне даных палеаграфіі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы.
2. Паходжанне славянскай пісьменнасці.
3. Выкарыстанне палеаграфічных матэрыялаў у працы настаўніка гісторыі.

Модуль I

Вывучыць матэрыялы вучэбнай літаратуры і Інтэрнэт-рэсурсаў і падрыхтаваць даклад на адну з тэм:

1. Вызначэнне сапраўднасці тэксту, яго аўтара, часа і месца напісання.
2. Дахрысціянская пісьменнасць
3. Кірыліца і глаголіца.
4. Дзейнасць Кірыла і Мяфодзія па стварэнні славянскага алфавіту.
5. Старажытныя пісьмовыя крыніцы ў працы настаўніка гісторыі: праблемы выкарыстання.

Форма кантролю – абмеркаванне дакладаў.

Модуль II

Падрыхтоўка мультымедычных прэзентацый:

1. Даныя палеаграфіі ў навуковай крытыцы гістарычнай крыніцы.
2. Дахрысціянская пісьменнасць у археаланічных помніках і працах арабскіх аўтараў.
3. Стварэнне славянскай азбукі.
4. Старажытныя пісьмовыя крыніцы на ўроках гісторыі

Форма кантролю – абарона творчага праекта.

Модуль III

Падрыхтоўка эсэ:

Кірыліца і глаголіца: параўнаўчы аналіз.

Літаратура:

1. Груша, А. І. Беларуская кірылічная палеаграфія: Вучэбны дапаможнік для студэнтаў гістарычнага факультэта / А. І. Груша. – Мінск: БДУ, 2006. – 142 с.
2. Жуковская, Л.П. Развитие славяно-русской палеографии: (В дореволюционной России и в СССР) / Л. П. Жуковская. – М.: Изд-во Академии наук СССР, 1963. – 144 с.
3. Карский, Е.Ф. Славянская кирилловская палеография. / Е.Ф. Карский. – Л.: Изд-во АН СССР, 1928. – 494 с.
4. Николаева, А. Т. Русская палеография / А. Т. Николаева. – М.: МГИАИ, 1980. – 156 с.
5. Соболевский, А.И. Славяно-русская палеография / А. И. Соболевский. – 4-е изд. – М.: Аспект Пресс, 2005. – 201 с.

6. Тихомиров, М.Н. Русская палеография / М. Н. Тихомиров, А. В. Муравьев. – М.: Высшая школа, 1966. – 290 с.
7. Черепнин, Л.В. Русская палеография / Л.В. Черепнин. – М.: Госполитиздат, 1956. – 616 с.
8. Щепкин, В. Н. Русская палеография / В. Н. Щепкин. – Изд. 3-е, испр. и доп. – М.: Аспект Пресс, 1999. – 272 с.

Тэма: Герб як гістарычная крыніца 2 г. (л) .

План:

1. Герб як крыніца вывучэння геральдыкі.
2. Асноўныя геральдычныя тэрміны.
3. Састаўныя часткі герба.
4. Геральдычныя фігуры.
5. Эмалі, металы і футры.
6. Блазаніраванне герба.

План:

Модуль I

Вывучыць матэрыялы вучэбнай літаратуры і Інтэрнэт-рэсурсаў і падрыхтаваць даклад на адну з тэм:

1. Паняцце герба. Яго ужыванне.
2. Эмалі і металы ў геральдыцы.
3. Геральдычныя і негеральдычныя фігуры ў геральдыцы.
4. Фігуры дзялення ў геральдыцы.
5. Асноўныя геральдычныя правілы.

Модуль II

Падрыхтоўка мультымедычных прэзентацый:

1. Эмалі і металы ў беларускай геральдыцы.
2. Геральдычныя і негеральдычныя фігуры ў беларускай геральдыцы.
3. Фігуры дзялення ў беларускай геральдыцы.

Модуль III

Падготовка эссе:

Працэс развіцця беларускай гарадской геральдыкі (XIV-XXI стст.)

Літаратура:

1. Арсеньев, Ю. В. Геральдика. Лекции, читанные в Московском Археологическом институте в 1907—1908 году / Ю. В. Арсеньев. – М.: ТЕРРА – Книжный клуб, 2001. – 384 с.
2. Левандовский, А. П. В мире геральдики / А. П. Левандовский. – М.: Вече, 2008. – 218 с.
3. Лихачёв, Н.П. Дипломатика: (Из лекций, читанных в С.-Петербургском Археологическом институте). – Из лекций по сфрагистике (Гос. Публ. ист. Б-ка России / Н. П. Лихачев. – М., 2001. – 332 с.

4. Пастуро, М. Символическая история европейского средневековья / М. Пастуро. – СПб. : Alexandria, 2012. – 448 с.
5. Слейтер, С. Геральдика. Иллюстрированная энциклопедия / пер. с англ. И. Жилинской / С. Слейтер. – 2-е изд. – М. : ЭКСМО, 2005. – 264 с.
6. Цітоў, А. Геральдыка беларускіх месцаў / А. Цітоў. – Мн. : Польша, 1998. – 287 с.
7. Щелоков, А. А. Увлекательная геральдика / А. А. Щелоков. – М. : ЭКСМО, 2006. – 352 с.

Тема: Пячаткі на тэрыторыі Беларусі: гісторыя існавання, матэрыял, мова, сфера выкарыстання. 2 г. (с)

План:

- 1.Знешні выгляд, матэрыял і мова ў даследаванні пячатак як гістарычнай крыніцы.
- 2.Пячаткі на тэрыторыі пражывання ўсходніх славян
- 3.Пячаткі XII–XIII ст
- 4.Пячаткі XV–XVIII стст.
5. Пячаткі XIX–XX стст.

Модуль I

Вывучыць матэрыялы вучэбнай літаратуры і Інтэрнэт-рэсурсаў і падрыхтаваць даклад на адну з тэм:

1. Пячатка Ізяслава: гісторыя знаходкі і вывучэння.
2. Сярэдневяковыя жаночыя пячаткі на тэрыторыі Беларусі.
3. Адметнасці княжацкіх пячатак у сярэдневяковы перыяд.
4. Епіскапскія пячаткі сярэдневякоўя: мова, выявы, матэрыял.

Модуль II

Падрыхтоўка мультымедычных прэзентацый:

1. Пячаткі ў X-XIII стст. на тэрыторыі Беларусі: мова, выявы, матэрыял.
2. Пячаткі ў XIV-XVII стст. на тэрыторыі Беларусі: мова, выявы, матэрыял.
3. Пячаткі ў XVIII-XX стст. на тэрыторыі Беларусі: мова, выявы, матэрыял.

Модуль III

Падрыхтоўка эсэ:

Старажытнарускія пячаткі і пячаткі часоў ВКЛ: параўнаўчы аналіз.

Літаратура:

1. Белямук, М. Пачаткі беларускіх пячаткаў / М. Белямук. – Кліўленд, Огаё: 1986. – 21 с.

2. Каменцева, Е. Н. Русская сфрагистика и геральдика: Учебное пособие / Е. Каменцева, Н. Устюгов. – 2-е изд. – М., 1974.
3. Цітоў А. Пячаткі старажытнай Беларусі: Нарысы сфрагістыкі / А. Цітоў – Мн.: Палымя, 1993. – 239 с.
4. Янин, В. Л. Актовые печати Древней Руси X-XII вв. / В.Л. Янин, П. Г. Гайдуков. – М., ИНТРАДА, 1998. – 225 с.

Крытэры адзнак вынікаў вучэбнай дзейнасці студэнта

Балы	Крытэры ацэнкі
1 (адзін)	Адмова ад адказу, поўная адсутнасць прафесійных кампетэнцый
2 (два)	Фрагментарныя веды ў межах адукацыйнага стандарта; веданне асобных фактаў з гістарычных крыніц, якія рэкамендаваны праграмай дысцыпліны; няздольнасць выкарыстоўваць навуковую тэрміналогію; пасіўнасць на семінарскіх занятках
3 (тры)	Адсутнасць поўнага аб'ёму ведаў у рамках адукацыйнага стандарта; веданне часткі асноўнай літаратуры, якая рэкамендавана вучэбнай праграмай; значныя лінгвістычныя і лагічныя памылкі ў выкарыстанні навуковай тэрміналогіі; няздольнасць арыентавацца ў асноўных тэорыях і канцэпцыях дысцыпліны; пасіўнасць на семінарскіх занятках
4 (чатыры)	Дастатковы аб'ём ведаў у межах адукацыйнага стандарта; засваенне асноўнай літаратуры, якая рэкамендавана вучэбнай праграмай; ўменне выкарыстоўваць навуковую тэрміналогію і рабіць вывады без істотных памылак; здольнасць арыентавацца ў асноўных тэорыях і канцэпцыях прадмета і даваць ім адзнаку; праца на семінарскіх занятках пад кіраўніцтвам выкладчыка
5 (пяць)	Дастатковы ўзровень ведаў у рамках вучэбнай праграмы; ўменне карыстацца навуковай тэрміналогіяй, здольнасць рабіць вывады; валоданне асноўнымі тэорыямі дысцыпліны; засваенне асноўнай літаратуры, якая рэкамендавана вучэбнай праграмай, неістотныя памылкі пры выкананні навучальных і прафесійных задач
6 (шэсць)	Сістэматызаваныя веды ў аб'ёме вучэбнай праграмы; выкарыстанне неабходнай навуковай тэрміналогіі; лагічна вытрыманыя адказы; ўменне арыентавацца ў базавых тэрмінах і канцэпцыях дысцыпліны, даваць іх параўнальную ацэнку; самастойная работа на семінарскіх занятках, удзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень культуры выканання заданняў
7 (сем)	Сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх раздзелах вучэбнай праграмы; выкарыстанне навуковай тэрміналогіі; лагічна вытрыманыя адказы, здольнасць рабіць абгрунтаваныя высновы; засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры праграмы дысцыпліны; здольнасць арыентавацца ў асноўных тэорыях і даваць іх крытычную адзнаку; самастойная і актыўная работа на семінарскіх занятках
8 (восем)	Сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх пытаннях у аб'ёме вучэбнай праграмы; выкарыстанне навуковай тэрміналогіі; здольнасць рабіць абгрунтаваныя высновы; валоданне метадамі комплекснага аналізу і здольнасць самастойна рашаць складаныя

	праблемы ў рамках вучэбнай праграмы; засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, якая рэкамендавана праграмай; здольнасць арыентавацца ў асноўных тэорыях і канцэпцыях і даваць ім крытычную адзнаку; актыўная самастойная праца на занятках, удзел у групавых абмеркаваннях
9 (дзевяць)	Выкананне патрабаванняў вучэбнай праграмы на высокім узроўні; поўнае і глыбокае засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры па прадмеце; бездакорнае валоданне тэрэтычнымі ведамі і практычнымі навыкамі; стылістычна пісьменная, лагічна правільная пабудова матэрыялу; дакладнае выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, уменне арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і накірунках вывучаемай дысцыпліны, даваць ім крытычную ацэнку, выкарыстоўваць навуковыя дасягненні ў іншых дысцыплінах; – уменне самастойна творча вырашаць складаныя праблемы ў нестандартнай сітуацыі; веданне і ўмелае выкарыстанне сучасных інфармацыйных і адукацыйных тэхналогій
10 (дзесяць)	Безумоўнае выкананне патрабаванняў вучэбнай праграмы на высокім узроўні; ўменне самастойна выяўляць і выкарыстоўваць унутрыпрадметныя і міжпрадметныя сувязі вучэбнай дысцыпліны; свабоднае валоданне інфармацыяй з асноўных і дадатковых крыніц у рашэнні прафесійных задач; пошукавая творчая дзейнасць па рашэнні актуальных праблем вывучаемай дысцыпліны

Пералік сродкаў дыягностыкі вынікаў вучэбнай дзейнасці, якія выкарыстоўваюцца.

Для дыягностыкі кампетэнцый выкарыстоўваюцца наступныя формы:

1. Вусная форма:

- сумоўе;
- праверка рабочых сшыткаў.

2. Пісьмовая форма:

- тэсты;
- кантрольная работа;
- аналіз тэкстаў;
- рашэнне задач па храналогіі.

ПРАТАКОЛ УЗГАДНЕННЯ ВУЧЭБНАЙ ПРАГРАМЫ

Назва вучэбнай дысцыпліны, з якой патрабуецца ўзгадненне	Назва кафедры	Прапановы аб змяненнях у змесце вучэбнай праграмы ўстановай вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне	Рашэнне, прынятае кафедрай, якая распрацавала вучэбную праграму (з указаннем даты і нумара пратакола)
Крыніцазнаўства гісторыі Беларусі	Усеагульнай гісторыі і метадыкі выкладання гісторыі		Рэкамендавана да зацвярджэння (пратакол № 12 ад 25.05.2016)